

Regeringens proposition

1978/79:151

om vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.;

beslutad den 15 mars 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

BERTIL HANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionens första avsnitt rör frågor om anslag ur kyrkofonden. Sålunda föreslås anslag till nya stiftsadjunktstjänster i Skara, Strängnäs och Västerås stift samt till en halvtidstjänst som stiftsadjunkt i Visby stift. Uppräkning föreslås av bidragen till sjömanspräster, bidraget till kyrkomusikerutbildningen vid Sköndalsinstitutet, anslaget till biträdes hjälp åt biskoparna, anslagen till fortbildningskurser för präster och kyrkomusiker samt av anslaget ur kyrkofonden till extra utgifter. För anordnande av försöksverksamhet med turistpräster föreslås svenska kyrkan i utlandet få två nya lönebidrag, beräknade på samma sätt som bidragen till sjömanspräster. Vidare föreslås svenska kyrkan i utlandet få bidrag för två sekreterare. Slutligen föreslås att ur kyrkofonden skall få bestridas kostnader för arvoden till handledare och praktikanter vid obligatorisk praktiktjänstgöring för blivande präster.

I det andra avsnittet framläggs förslag om ny praktisk prästutbildning. Enligt förslaget skall svenska kyrkan överta huvudansvaret för den praktiska prästutbildningen från universiteten. Utbildningen förlängs till två terminer, varav en halv termin för en inom högskolan anordnad kurs i Människosyn och människovård. I övrigt skall utbildningen meddelas i svenska kyrkans egen regi och förläggas till två pastoralinstitut, ett i Uppsala och ett i Lund.

KOMMUNDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-03-15

Närvarande: Statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, de Geer, Blix, Cars, Gabriel Romanus, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Hansson

Proposition om vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.

I. Vissa anslag ur kyrkofonden

1 Inrättande av nya stiftsadjunktstjänster i Skara, Strängnäs, Västerås och Visby stift

Av de 59 stiftsadjunktstjänster som f. n. finns inrättade är sju avsedda för den finskspråkiga befolkningen i Sverige. De 52 övriga stiftsadjunktstjänsterna har av regeringen för tiden den 1 juli 1978–den 30 juni 1979 fördelats så, att Uppsala stift erhållit sju, varav två med placering vid ärkebiskopens kansli, Lunds stift sex, Göteborgs, Luleå och Stockholms stift vardera fem, Växjö och Härnösands stift vardera fyra, Visby stift en samt vart och ett av Linköpings, Skara, Strängnäs, Västerås och Karlstads stift tre.

Domkapitlen i Skara, Strängnäs, Västerås och Visby anhåller att få inrätta en ny stiftsadjunktstjänst i resp. stift. Innehavaren av den föreslagna tjänsten i Skara skulle svara dels för uppgifter rörande kyrkan och arbetslivet, dels för meditations- och retreatverksamhet. Tjänsten i Strängnäs är avsedd för verksamhet bland skolungdom, för evangelisations- och informationsfrågor samt för arbetslivsfrågor. Den föreslagna stiftsadjunkten i Västerås skulle få till uppgift dels att planera och samordna den kyrkliga verksamheten bland turister och fritidsfolk, dels att syssla med arbetslivsfrågor och arbetslöshetsproblematik. Tjänsten i Visby är avsedd för arbete inom sommarkyrkan.

Kammarkollegiet anser att det finns behov av ytterligare stiftsadjunktstjänster i Skara och Västerås stift. Strängnäs och Visby stift kan enligt kollegiet inte anses ersätta i fråga om antalet stiftsadjunktstjänster, och kollegiet avstyrker därför förslagen om nya stiftsadjunktstjänster i dessa stift.

Föredraganden

De ändamål, för vilka nya stiftsadjunktstjänster har begärts i Skara, Strängnäs och Västerås stift, är enligt min mening alla angelägna. Av dessa tre stift har Västerås den största folkmängden, Strängnäs stift den näst största och Skara stift den minsta. Jag anser att det finns lika stort behov av en ny tjänst i Strängnäs stift som i Skara stift. Jag tillstyrker därför att en ny stiftsadjunktstjänst får inrättas i vart och ett av nämnda tre stift. Även det planerade arbetet inom sommarkyrkan i Visby stift är angeläget med tanke på det stora antal turister som besöker Gotland på sommaren. Eftersom detta behov endast behöver tillgodoses under sommarhalvåret är jag beträffande Visby stift endast beredd att tillstyrka en halv ny stiftsadjunktstjänst.

2 Avlöningsbidrag för pastoratsadjunkt i svensk utlandsförsamling

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1976/77:84, KrU 1976/77:42, rskr 1976/77:252) får ur kyrkofonden bestridas kostnaderna för löneplanslön och sociala avgifter för pastoratsadjunkt som förordnas i svensk utlandsförsamling. Övriga kostnader skall betalas av vederbörande utlandsförsamling.

Svenska prästförbundet anholder att ur kyrkofonden även skall få bestridas kostnader för sjukvård samt utlandstillägg och barnförmåner för pastoratsadjunkterna. Utlandsförsamlingarna har svårt att klara dessa kostnader, vilka inte kunnat förutses. Utlandsförsamlingarna är däremot beredda att bestrida kostnaderna för flyttning och semesterresor till Sverige för pastoratsadjunkterna. Dessa kostnader kan beräknas och budgeteras.

Kammarkollegiet har inte något att erinra mot bifall till framställningen.

Föredraganden

Till pastoratsadjunkt i svensk utlandsförsamling utgår utlandstillägg med belopp som fastställs av statens utlandslönenämnd. Beslut om utlandstillägg har fattats utan församlingarnas hörande och först sedan nuvarande tjänster inrättats. Jag tillstyrker med hänsyn härtill att kostnader för utlandstillägg och barnförmåner för pastoratsadjunkt i svensk utlandsförsamling får bestridas ur kyrkofonden. Eventuella kostnader för sjukvård bör jämföras med sociala avgifter och jag tillstyrker därför att även sådana kostnader får bestridas ur kyrkofonden.

3 Reseanslag till kyrkoherde i svensk utlandsförsamling

Flera utlandskyrkoherdar har anmält att de har behov av att företa resor för kyrkliga förrättningar bland svenskar i olika delar av det land där de tjänstgör. Det kan i en del fall vara svårt att låta den svenska församlingen betala en sådan resa. Jag föreslår därför att regeringen anholder om riksdagens

bemyndigande att besluta om reseanslag ur kyrkofonden till kyrkoherde i svensk utlandsförsamling.

4 Avlöningsbidrag för sjömanspräster m. m.

Ur kyrkofonden utgår f. n. till styrelsen för svenska kyrkan i utlandet 20 bidrag om vardera 70 800 kr. för budgetår för avlöning av präster som är anställda i styrelsens tjänst i utlandet.

Styrelsen för svenska kyrkan i utlandet anhåller att varje avlöningsbidrag räknas upp till 73 259 kr., vilket belopp motsvarar 90 % av den beräknade kostnaden för löner, subventionering av bostäder och sociala avgifter. För tiden den 1 januari 1978—den 30 juni 1979 anhåller styrelsen om retroaktivt tillägg med 29 660 kr. Vidare anhåller styrelsen att få ytterligare två lönebidrag för försöksverksamhet med turistpräster på orter, dit tillströmningen av svenska turister är mycket stor. Styrelsen framhåller att krav på kyrkliga insatser på sådana orter uttalats allt starkare både av myndigheter och turisterna själva. Styrelsen anhåller slutligen att för de två sekreterare hos svenska kyrkan i utlandet, vilka är präster, skall få utgå bidrag ur kyrkofonden enligt samma grunder som för sekreterare hos svenska kyrkans centralråd för evangelisation och församlingsarbete och svenska kyrkans diakoninämnd.

Kammarkollegiet tillstyrker beträffande avlöningsbidragen för sjömanspräster att bidrag beviljas i enlighet med ansökningen och hittills följda principer. Kollegiet anser vidare att några principiella invändningar inte kan resas mot att kyrkofondsmedel tas i anspråk i yrkad utsträckning även för de lönekostnader för vilka bidrag nu söks för första gången. Kollegiet tillstyrker att svenska kyrkan i utlandet utöver avlöningsbidrag till sjömanspräster för budgetåret 1979/80 erhåller dels för försöksverksamheten med turistpräster två bidrag, beräknade efter samma grunder som avlöningsbidrag till sjömanspräster, dels bidrag till lönekostnaderna för de två sekreterartjänster hos styrelsen vilkas innehavare är präster.

Föredraganden

De ökade lönekostnaderna motiverar en uppräknig av varje bidrag med 5 900 kr. till 76 700 kr. För tiden den 1 januari 1978—den 30 juni 1979 bör utgå retroaktivt tillägg med ett sammanlagt belopp av 69 000 kr.

Svenska kyrkan i utlandet har under senare år i allt högre grad blivit en kyrka för alla kategorier av svenskar utomlands. Jag anser att denna utveckling är mycket värdefull och tillstyrker att för den planerade försöksverksamheten med turistpräster får utgå två bidrag, beräknade på samma sätt som bidragen till sjömanspräster. Fr. o. m. den 1 juli 1979 bör alltså t. v. till styrelsen för svenska kyrkan i utlandet utgå 22 bidrag om vardera 76 700 kr. för budgetår för avlöning av präster som är anställda i styrelsens tjänst i

utlandet. Sedan viss erfarenhet av försöksverksamheten har vunnits får ställning tas till frågan om framtida bidrag för turistprästverksamhet.

För sju sekreterare hos svenska kyrkans centralråd och en sekreterare hos svenska kyrkans diakoninämnd utgår bidrag ur kyrkofonden med belopp motsvarande hälften av stiftsadjunkts lön i näst högsta ålderstilläggsklassen och viss reseersättning. Som villkor för bidrag gäller i princip att vederbörande skall vara präst. Jag finner det rimligt att bidrag enligt samma grunder får utgå för de två sekreterare hos svenska kyrkan i utlandet som är präster.

5 Bidrag till kyrkomusikerutbildningen vid Sköndalsinstitutet

För innevarande budgetår har anvisats ett anslag av högst 460 000 kr. ur kyrkofonden som bidrag till bestridande av kostnaderna för den kyrkomusikaliska linjen vid Sköndalsinstitutet.

Direktionen för Svenska diakonsällskapet anholder dels om ett anslag för budgetåret 1979/80 på 684 392 kr., dels om ett enligt principen för statsbidrag till den sociala utbildningen vid Sköndalsinstitutet beräknat tilläggsanslag när de löne- och arvodeskostnader som föranleds av ändrade avtal kan framräknas. Av det begärda beloppet avser 525 197 kr. beräknade kostnader för avlöningar åt lärare efter avdrag för elevavgifter, rikskollekter och kyrkorådsanslag, 30 000 kr. kostnader för utbyte av delar av instrumentariet och 129 195 kr. övriga driftkostnader.

Kammarkollegiet tillstyrker att bidrag får utgå dels för lärarkostnader med samma procent som föregående år, dels med 30 000 kr. för utbyte av delar av instrumentariet. Kollegiet avstyrker däremot bidrag för övriga driftkostnader och retroaktivt tilläggsanslag för avlöningskostnaderna.

Föredraganden

Bristen på kyrkomusiker är bl. a. på grund av de begränsade utbildningsmöjligheterna mycket stor. Utbildningen vid Sköndalsinstitutet, som är en av de få i sitt slag i landet, fyller därför en viktig uppgift. Med hänsyn till utbildningens betydelse för svenska kyrkan anser jag att stödet till denna utbildning bör förstärkas. Jag föreslår att bidraget för budgetåret 1979/80 höjs med 120 000 kr. Något tilläggsanslag är jag däremot inte beredd att tillstyrka. Bidrag till kyrkomusikerutbildningen vid Sköndalsinstitutet bör alltså för nästa budgetår utgå med sammanlagt högst 580 000 kr. Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

6 Biträdeshjälp åt biskoparna

För innevarande budgetår har anvisats ett anslag av högst 260 000 kr. ur kyrkofonden för skrivbiträdeshjälp åt biskoparna. För att göra det möjligt för några av de mest arbetstyngda biskoparna att anställa biträden på halvtid bör anslaget för budgetåret 1979/80 räknas upp med 80 000 kr. till 340 000 kr.

7 Arvoden vid praktiktjänstgöring för blivande präster

För tillträde till praktisk-teologisk övningskurs för blivande präster krävs bl. a. att den studerande skall ha fullgjort minst två månaders kyrklig eller social tjänst. Praktiktjänstgöring inom kyrkan kan beredas den blivande prästen genom att han eller hon förordnas som tjänstebiträde enligt cirkuläret den 11 oktober 1974 om vissa vikarier på prästerliga tjänster och icke prästvigda tjänstebiträden åt präster (ändrat genom förordning 1978:208). Förordnande av tjänstebiträde får dock i huvudsak endast ske i pastorat där detta är oundgängligen nödvändigt för tillfredsställande församlingsvård. Till tjänstebiträde utgår arvode enligt närmare bestämmelser i tjänsteförteckningsavtal för kyrkliga tjänster (TFK) samt i förekommande fall resekostnadsersättning och traktamente.

1975 års kyrkomöte har anhållit att åtgärder vidtas för en reglering som möjliggör för teologie studerande att, mot viss ersättning ur kyrkofonden eller av statsmedel till den studerande och till handledaren, få fullgöra föreskriven praktiktjänstgöring hos församlingspräst som domkapitlet anvisar (mot. 1975:50 och 88, ITU 1975:12, kskr 1975:35).

Ärkebiskopen framhåller att det för att praktiktjänstgöringen skall ge avsett utbyte är angeläget att den kan anordnas i lämpliga församlingar med tillgång till goda handledare och ett mångsidigt församlingsliv. Detta önskemål är ofta svårt att tillgodose med den begränsning av tjänstebiträdesystemet som nu gäller och som innebär att tjänstebiträden i huvudsak bara får anlitas vid vakanser eller under semestertid, när ordinarie präster är bortresta och en del av församlingsverksamheten ligger nere. Ärkebiskopen hemställer därför att den obligatoriska tjänsten för teologie studerande frikopplas från tjänstebiträdesinstitutionen, som primärt har ett annat syfte. Detta skulle kunna ske genom att ett särskilt anslag anvisas ur kyrkofonden till arvoden åt praktikanter som fullgör föreskriven kyrklig tjänst och att domkapitlen bemyndigas att från detta anslag betala ut arvode under högst två månaders praktiktjänstgöring som anvisas av domkapitlet. Med denna konstruktion skulle domkapitlen i enstaka fall kunna anvisa praktiktjänst vid kyrklig institution utan direkt församlingsanknytning. Resekostnadsersättning och traktamente skulle i motsats till vad som nu gäller vid tjänstebiträdesförordnanden inte komma i fråga under praktiktjänstgöringen.

Kammarkollegiet framhåller att studiemedel inte kan utgå under ifrågavarande praktiktjänstgöring. Frågan om finansieringen måste därför lösas. Kollegiet anser det befogat att ett visst arvode utgår från kyrkofonden till de blivande präster som fullgör den föreskrivna praktiska tjänstgöringen genom någon form av kyrklig tjänst. Arvode bör enligt kollegiet endast komma i fråga för tjänstgöring som anvisas av domkapitlet och utgå under högst två månader samt vara maximerat till vad som motsvarar stadgat arvode för icke prästvigd tjänstebiträde. Ersättning för resekostnad och traktamente bör ej utgå.

Föredraganden

Jag lägger i ett senare avsnitt fram förslag till ny praktisk prästutbildning. Krav på förpraktik förutsätts gälla även för tillträde till den nya utbildningen. För att praktiktjänstgöringen skall kunna förläggas till lämpliga församlingar behöver den anordnas på annat sätt än i form av tjänstebiträdesförordnanden. Vid praktiktjänstgöringen bör ersättning utgå enligt avtal. Jag tillstyrker att ur kyrkofonden får bestridas kostnader för ersättning till handledare och praktikanter vid obligatorisk praktiktjänstgöring för blivande präster.

8 Anslag för anlitande av biträde vid handläggningen av kyrkliga ärenden

Med stöd av 12 § lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader (ändrad 1975:1323) utgår ur kyrkofonden anslag för anlitande av biträde vid handläggningen av kyrkliga ärenden inom vederbörande departement. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 80 000 kr. För nästa budgetår räknar jag med ett lika stort medelsbehov och förordar därför att ett oförändrat anslag av 80 000 kr. anvisas för ändamålet.

9 Anslag för anordnande av fortbildningskurser för präster m. m.

Sedan budgetåret 1953/54 utgår ett årligt anslag ur kyrkofonden för studiebidrag åt präster vid tjänstledighet i vissa fall och för anordnande av teologiska fortbildningskurser för präster. Ur anslaget bestrids fr. o. m. innevarande budgetår även kostnader för anordnande av kurser i arbetsledning för kyrkoherdar. Anslaget är nu uppfört med 215 000 kr. För nästa budgetår räknar jag med att antalet kurser i arbetsledning för kyrkoherdar kommer att öka och jag föreslår därför att anslaget räknas upp med 50 000 kr. till 265 000 kr. fr. o. m. nästa budgetår.

10 Anslag för anordnande av fortbildningskurser för kyrkomusiker

Sedan budgetåret 1976/77 utgår ur kyrkofonden ett årligt anslag för anordnande av fortbildningskurser för kyrkomusiker. Anslaget är innevarande budgetår uppfört med 100 000 kr. Med hänsyn till de ökade kostnaderna bör anslaget räknas upp med 10 000 kr. till 110 000 kr. fr. o. m. nästa budgetår.

11 Anslaget ur kyrkofonden till extra utgifter

Enligt 12 § 5 lagen (1970:940) om kyrkliga kostnader (ändrad 1975:1323) utgår ur kyrkofonden anslag till extra utgifter med ett av regeringen och

riksdagen bestämt belopp för år. Anslaget, som för det kyrkliga området motsvarar anslagen till extra utgifter under riksstatens särskilda huvudtitlar, är innevarande budgetår uppfört med 270 000 kr. Svenska kyrkans medverkan i internationellt kyrkligt samarbete har under senare år medfört en ökad belastning på anslaget. Det behöver därför räknas upp med 60 000 kr. till 330 000 kr.

12 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att ur kyrkofonden fr. o. m. den 1 juli 1979 t. v. får bestridas kostnaderna för ytterligare tre heltidstjänster och en halvtidstjänst som stiftsadjunkt,

2. medge att ur kyrkofonden får bestridas kostnaderna för utlandstillägg, barnförmåner och sjukvård åt pastoratsadjunkt i svensk utlandsförsamling,

3. medge att ur kyrkofonden får utgå reseanslag med belopp som regeringen fastställer till kyrkoherde i svensk utlandsförsamling,

4. medge att ur kyrkofonden till styrelsen för svenska kyrkan i utlandet får utgå

dels för tiden den 1 januari 1978–den 30 juni 1979 ytterligare avlöningsbidrag med 69 000 kr.,

dels fr. o. m. den 1 juli 1979 t. v. 22 bidrag om vardera 76 700 kr. för budgetår för avlöning av präster som är anställda i styrelsens tjänst i utlandet,

dels bidrag för avlöning av två sekreterare hos styrelsen enligt de grunder som jag har förordat,

5. medge att ur kyrkofonden för budgetåret 1979/80 får utgå bidrag till Svenska diakonsällskapet med högst 580 000 kr. till bestridande av kostnader för utbildning av kyrkomusiker vid Sköndalsinstitutet,

6. medge att ur kyrkofonden för budgetåret 1979/80 får utgå anslag med högst 340 000 kr. för biträdeshjälp åt biskoparna,

7. medge att ur kyrkofonden får bestridas kostnader för ersättning till handledare och praktikanter vid obligatorisk praktiktjänstgöring för blivande präster,

8. medge att ur kyrkofonden för budgetåret 1979/80 får utgå anslag med högst 80 000 kr. för anlitan­de av biträde vid handläggningen av kyrkliga ärenden inom vederbörande departement,

9. medge att ur kyrkofonden fr. o. m. den 1 juli 1979 t. v. får utgå anslag med högst 265 000 kr. för budgetår för studiebidrag åt präster vid tjänstledighet i vissa fall och för anordnande av vissa fortbildningskurser för präster,

10. medge att ur kyrkofonden fr. o. m. den 1 juli 1979 t. v. får utgå anslag

med högst 110 000 kr. för budgetår för anordnande av fortbildningskurser för kyrkomusiker.

II. medge att ur kyrkofonden fr. o. m. den 1 juli 1979 t. v. får utgå anslag med 330 000 kr. för budgetår till extra utgifter.

II. Praktisk prästutbildning

Frågans tidigare behandling

Den nuvarande praktisk-teologiska utbildningen är en påbyggnadslinje inom högskolan om 20 poäng som är förlagd till universiteten i Uppsala och Lund. För tillträde till denna utbildning krävs förutom teologie kandidatexamen, vari ingår vissa närmare angivna studiealternativ, två månaders kyrklig eller social praktik.

Den praktiska prästutbildningen har under senare år varit föremål för flera utredningar. År 1965 avgav biskopsmötets prästutbildningskommitté betänkande med förslag angående utformningen av prästutbildningen. I betänkandet föreslogs att den praktiska prästutbildningen skulle omfatta ett år med tre månaders praktiktjänstgöring under särskilt utbildade handledare. Förslaget upptog också två övningsinstitut, ett i Sigtuna och ett i Malmö, skilda från de teologiska fakulteterna och med en för båda gemensam styrelse under ärkebiskopens ledning med underställda lokala styrelser.

Kungl. Maj:t beslöt år 1969 att låta universitetskanslersämbetet utreda den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation. I anslutning härtill uppdrogs åt en särskilt tillkallad sakkunnig, professorn Carl-Gustaf Andrén, att utreda den praktisk-teologiska prästutbildningen och de praktisk-teologiska övningsinstitutens framtida ställning. En huvuduppgift för den sakkunnige var att se över utbildningen vid övningsinstituten och lägga fram förslag till en ny läroplan. En annan huvuduppgift var att utreda frågan om övningsinstitutens framtida ställning och organisation. Den sakkunnige skulle bl. a. överväga, om finansieringen borde ske genom statsmedel eller om kyrkofondsmedel borde tas i anspråk.

Andrén avgav i december 1971 betänkandet (SOU 1971:89) Praktisk prästutbildning. I betänkandet föreslås att den praktiska prästutbildningen anordnas i form av en övningskurs om 36 veckor fördelade på två terminer. I denna övningskurs integreras de förberedande kursernas innehåll och den praktiska tjänstgöringen. Beträffande utbildningens organisation föreslår Andrén att ansvaret för den praktiska prästutbildningen förs över från de teologiska fakulteterna vid universiteten till svenska kyrkan. För utbildningen inrättas två pastoralinstitut, ett i Uppsala och ett i Lund. Kostnaderna för instituten skall enligt förslaget bestridas ur kyrkofonden.

Drygt 60 remissyttranden avgavs över betänkandet. Remissinstanserna var genomgående positiva till den föreslagna utbildningens allmänna uppläggning. Beträffande utbildningens organisation var emellertid mening-

arna delade. Flera remissinstanser ifrågasatte om inte konfessionellt obundna kursavsnitt kunde ligga kvar vid universiteten. Några remissinstanser, däribland statskontoret, motsatte sig att kostnaderna skulle föras över från staten till kyrkofonden. 1975 års kyrkomöte anhöll att en omläggning av den praktisk-teologiska utbildningen i huvudsaklig anslutning till det framlagda förslaget och med beaktande av remissvarens synpunkter snarast skulle genomföras (mot. 1975:7, ITU 1975:11, kskr 1975:34).

Vid regeringssammanträde den 29 januari 1976 förklarade dåvarande chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Zachrisson, att tillräcklig enighet inte rådde om utredningsförslaget för att detta i sin helhet skulle kunna läggas till grund för en förändring av utbildningen. Vidare ansåg han att utvecklingen i fråga om förhållandet mellan samhället och trossamfunden och reformen i fråga om högskoleutbildningens mål och inriktning gav anledning till en förnyad översyn av vissa delar av hithörande problem. Enligt nämnda reform tillmäts högskoleutbildningens karaktär av yrkesförberedelse en central roll. Detta skulle för den religionsvetenskapliga utbildningens del kunna motivera att man inom högskolans ram kompletterar den huvudsakligen teoretiskt inriktade utbildningen för teologie kandidatexamen med en mer yrkesförberedande utbildning för dem som avser att arbeta inom trossamfunden. Konfessionellt inriktad del av utbildningen borde emellertid ankomma på samfunden själva.

Professorn Jan Bergman tillkallades i januari 1976 som sakkunnig för att undersöka förutsättningarna för och den lämpliga omfattningen av en icke-konfessionell religionsvetenskaplig yrkesutbildning inom högskolans ram för dem som avlagt teologie kandidatexamen. Utbildningen skulle omfatta högst 20 poäng (en termin). Senare samma år tillkallade ärkebiskopen en kommitté med direktorn Carl Henrik Martling som sammankallande och med uppdrag att avge förslag till en konfessionsbunden del av den praktisk-teologiska utbildningen för blivande präster i svenska kyrkan.

I mars 1977 avlämnade Bergman i betänkandet (Ds U 1977:6) Tillämpad religionsvetenskap ett förslag till konfessionellt öppen praktisk-teologisk övningstermin. Samma månad avgav ärkebiskopens utredningsgrupp ett förslag till konfessionsbunden del av den praktisk-teologiska utbildningen.

Även sistnämnda två betänkanden blev föremål för en omfattande remissbehandling. Ett relativt stort antal remissinstanser ifrågasatte förutsättningen för dessa utredningar, nämligen att den praktiska prästutbildningen skulle delas upp i en konfessionellt öppen termin, knuten till universiteten, och en konfessionellt bunden termin i svenska kyrkans egen regi. Flera hänvisade till frågans behandling vid 1975 års kyrkomöte och konstaterade att detta klart tagit ställning för Andréns förslag. Däremot var remissinstanserna genomgående positiva till den praktisk-teologiska utbildningens utformning i övrigt enligt de nya förslagen.

I detta läge anhöll ärkebiskopen att en enmansberedning måtte tillsättas

med uppgift att på grundval av de i det föregående angivna fyra utredningarna framlägga förslag till en praktisk-teologisk utbildning om två terminer och med svenska kyrkan som huvudman, förlagd till de två universitetsorterna med utnyttjande av fakultetskurser så långt det går och i övrigt med av kyrkan upplagda kurser. Regeringen föreskrev genom beslut den 25 maj 1978 att, om ärkebiskopen föranstaltade om en sådan utredning, kostnaderna för denna skulle få förskottas ur kyrkofonden. Den 29 juni 1978 fick avdelningsdirektören vid universitets- och högskoleämbetet Torsten Kälve- mark i uppdrag av ärkebiskopen att bereda frågan om förändrad praktisk-teologisk utbildning för blivande präster inom svenska kyrkan. Samtidigt utsåg ärkebiskopen de tidigare utredarna Andrén, Bergman och Martling att fungera som referensgrupp vid uppdragets fullgörande.

Nu framlagt förslag till praktisk prästutbildning

Kälve mark avlämnade den 15 november 1978 en rapport med förslag till ny praktisk prästutbildning. Enligt förslaget förlängs den praktiska prästutbildningen till två terminer. En fjärdedel av utbildningen ligger kvar inom högskolans ram i form av en 10-poängskurs i Människosyn och människovård. I övrigt övertar svenska kyrkan ansvaret för den praktiska prästutbildningen.

Rapporten innehåller principförslag om prästutbildningens mål samt utbildningens innehåll och organisation.

Prästutbildningens mål diskuteras mot bakgrund av prästens roll i kyrka och samhälle. Kälve mark betonar i detta sammanhang att den avslutande praktiska prästutbildningen bör ses i ett sammanhang av vidgat kyrkligt ansvarstagande under hela studietiden. Han understryker vidare att prästens uppgifter inte får isoleras utan bör ses i samband med hela församlingens uppdrag och med alla övriga kyrkoarbetares funktioner. Slutsatsen av detta synsätt blir att man på allt sätt måste sträva mot största möjliga samverkan mellan olika slag av utbildningar för kyrklig personal. Kravet på samordning mellan olika kyrkliga utbildningar förutsätter en enhetlig ledning av utbildningsplaneringen.

Kälve mark framhåller att han inte sett det som sin uppgift att i detalj gå in på uppläggningsplaneringen av en ny utbildning. Detta måste vara en uppgift för det organ som efter regeringens principbeslut får i uppdrag att svara för organiserandet och genomförandet av utbildningen. För att det skall vara möjligt att ta ställning till vissa administrativa och pedagogiska frågor har han skisserat följande grova utbildningsplan, som är byggd på de riktlinjer som dragits upp av 1975 års kyrkomöte och som kompletterats genom de följande årens fortsatta utveckling.

Schematisk skiss över utbildningens uppläggning

Kerygmatiskt block 1 (5 poäng)	Praktik 1 3 poäng	Kerygmatiskt block 2 4 poäng	Praktik 2 3 poäng	Kerygmatiskt block 3 5 poäng	TERMIN 2
Introduktionsblock 4 poäng	Socialt orienteringsblock 6 poäng	Människosyn och människovård 10 poäng			TERMIN 1

Introduktionsblocket kan lämpligen inledas med ett mera stofforienterat och analytiskt avsnitt där frågorna om kyrkan och samhället och prästens uppgifter tas upp. Redan under de första veckorna bör en församlingskontakt etableras. Detta skulle kunna ske genom att den tredje veckan görs till en praktik- och fältarbetsvecka i någon församling.

Avsikten med det sociala orienteringsblocket är att ge en viss praktisk erfarenhet av socialt och människovårdande arbete.

Det föreslagna 10-poängsblocket kring temat Människosyn och människovård skulle inte bara ge grundläggande kunskap om mänskliga och sociala frågor utan också ta upp aktuella problem inom olika former av vårdarbete och behandla dem i relation till etiska, politiska och religiösa ideologier. Denna utbildning kan vara av stort intresse för studerande inom andra utbildningslinjer, t. ex. blivande jurister, läkare, lärare och andra med avsikt att gå in i människovårdande yrken. Kälvemark finner därför starka skäl tala för att detta utbildningsmoment ges inom högskolans ram.

Den andra terminen innehåller i huvudsak undervisning i de traditionella ämnena homiletik, kateketik och själavård samt praktiktjänstgöring. Den mer teoretiska undervisningen under den andra terminen ges i tre delar som Kälvemark kallar kerygmatiska block (av grekiska kerygma=förkunnelse) för att betona vikten av en integrerad undervisning inom de tre ämnena homiletik, kateketik och själavård. I prästens yrkesutövning ses predikan, undervisning och själavård ofta som en odelbar helhet.

Beträffande krav på förpraktik för tillträde till utbildningen framhåller Kälvemark att det i det hittillsvarande utredningsmaterialet inte finns underlag för ett entydigt ställningstagande, även om mycket talar för en förlängd förpraktik. Konsekvenserna av olika alternativ bör ingående diskuteras med företrädare för de studerande. Vidare bör man försäkra sig om att stiftens tar ansvar för praktikens uppläggning. Eventuellt skärpta krav på förpraktik bör därför inte gälla förrän några år efter det att en ny utbildning kommit i gång. Intill dess bör hittillsvarande krav på två månaders praktik gälla.

Den del av den nya utbildningen som skall ske i kyrkans regi förläggs till två pastoralinstitut, ett i Uppsala och ett i Lund. Svenska kyrkans utbild-

ningsnämnd föreslås bli huvudman för utbildningen. Som främsta motive-
ring för detta förslag anges att det i framtiden med all säkerhet kommer att
ställas stora krav på en gemensam planering av de olika kyrkliga utbildning-
arna. I samband med att utbildningsnämnden får vidgade arbetsuppgifter
föreslås en översyn av dess organisation och sammansättning. F. n. saknar
utbildningsnämnden studeranderepresentation och representation för
närmast berörda fackliga organisationer.

Utbildningsnämnden föreslås också få ansvar för det organisationsarbete
som måste sättas i gång efter ett principbeslut om ny praktisk utbildning.
Utbildningsnämndens sammansättning förutsätts ha ändrats innan organi-
sationsarbetet kommer i gång.

På den lokala nivån skall ledningen ligga hos en styrelse för vart och ett av
pastoralinstitutet.

Kälvemark anser att man i så stor utsträckning som möjligt bör anlita
heltidsanställda lärare. Vid varje institut bör finnas minst tre fasta heltids-
tjänster som lärare. En av lärarna förordnas som rektor. Innehavarna av de
fasta lärartjänsterna bör ha aktuell församlingserfarenhet. Kälvemark föreslår
därför att dessa tjänster tillsätts genom treårsförordnanden, varvid det
förutsätts att vederbörande har anställningstrygghet genom en prästerlig
bottentjänst eller motsvarande.

Enligt Andréns förslag från 1971 beräknades de sammanlagda årliga
kostnaderna för två pastoralinstitut till ca en milj. kr., vilket omräknat i
dagens penningvärde motsvarar ungefär det dubbla beloppet. Kostnaderna
var beräknade med utgångspunkt i en utbildning om 36 veckor med ca 60
studerande om året vid varje institut.

Den föreslagna utbildningen omfattar 40 veckor, varav dock 10 ligger inom
högskolans ram. Antalet studerande väntas bli något högre än vad Andréns
räknade med. Under de senaste åren har utbildats i genomsnitt ca 180 präster
per år. Räknat på detta elevantal kommer Kälvemark fram till en kostnad av, i
1978 års kostnadsläge, drygt två milj. kr., fördelade enligt följande.

2 tjänster som lärare, tillika rektor	229 872
2 tjänster som lärare	192 120
2 tjänster som lärare	176 544
Arvoden för timplärare	450 000
2 administrativa tjänster	113 664
Lönekostnadspålägg för ovanstående, 39 %	453 258
Arvoden till handledare, styrelse m. m.	100 000
Hyror	200 000
Bibliotek, administration, resor m. m.	300 000
	<hr/>
Summa	2 215 458

De redovisade kostnaderna är beräknade på ett fullt utbildningsprogram med två intagningar per år.

Kälvemark föreslår att kostnaderna för utbildningen, bortsett från den del som ligger inom högskolan, bestrids ur kyrkofonden.

Den nya utbildningen föreslås börja budgetåret 1980/81. Svenska kyrkans utbildningsnämnd föreslås få i uppdrag att som central organisationskommitté förbereda inrättandet av pastoralinstituten. Utbildningsnämnden tillsätter lokala organisationskommittéer i Uppsala och Lund. Kostnaderna under budgetåret 1979/80 för att förbereda den nya utbildningen beräknas till drygt 800 000 kr. Även dessa kostnader bestrids ur kyrkofonden.

Enligt den i rapporten angivna tidsplanen tillsätts tjänsterna vid pastoralinstituten hösten 1979. Rektorstjänsterna tillträds den 1 april 1980, övriga tjänster den 1 juni 1980.

Remissyttranden

Ärkebiskopen tillstyrker Kälvemarks förslag och hemställer att det med snar verkställighet antas som form för en praktisk prästutbildning. Han instämmer i att Svenska kyrkans utbildningsnämnd bör vara huvudman för den nya utbildningsorganisationen och att det förberedande organisationsarbetet bör ske genom utbildningsnämndens försorg. Ärkebiskopen finner det oundgängligen nödvändigt, att när frågor om den praktiska prästutbildningen behandlas i utbildningsnämnden denna är så sammansatt, att t. ex. de teologiska fakulteterna, studerande- och fackföreningsgrupper är representerade. Intill dess att utbildningsnämnden får en ny organisation och eventuellt en mera officiell ställning kan detta sistnämnda intresse tillgodoses genom adjungering.

Kammarkollegiet begränsar sitt yttrande till att i huvudsak avse finansieringsfrågan. Kollegiet har tidigare avstyrkt att utbildningen till någon del skall bekostas ur kyrkofonden. Kollegiet framhåller, att det är fråga om utbildning av en relativt stor yrkesgrupp för tjänst i en kyrka vilken alltjämt som medlemmar räknar mer än 90 % av svenska folket. Mot bakgrund härav och med hänsyn till händelseutvecklingen beträffande de fria samfundens pastorsutbildning finner kollegiet det egendomligt, att staten i samband med att den praktiska prästutbildningen förlängs med en termin skall befrias inte bara från kostnaden för den nytillkomna terminen utan även från halva kostnaden för den första terminen. Några principiella hinder mot den föreslagna användningen av kyrkofondsmedel föreligger emellertid inte. Såväl 1975 års kyrkomöte som Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund har accepterat att den praktiska prästutbildningen finansieras ur kyrkofonden. Med beaktande av de föreliggande omständigheterna finner kollegiet det nu vara en rimlig lösning att kyrkofonden bekostar den förlängning av utbildningen som den nytillkomna terminen innebär och att staten och kyrkofonden till lika delar svarar för kostnaderna för den praktiska

prästupbildningen. Att kyrkofonden dessutom får bära initialkostnaderna för de nya pastoralinstitutet finner kollegiet ofrånkomligt.

Universitets- och högskoleämbetet konstaterar att förslaget till ny praktisk-teologisk utbildning för blivande präster ligger helt i linje med de uppfattningar som företräds av de teologiska fakulteterna och den uppfattning ämbetet i tidigare sammanhang givit uttryck för. Enligt beredningsförslaget skall en kurs om 10 poäng i Människosyn och människovård anordnas som en linjeanknuten kurs inom högskolan. Ämbetet har inte något att invända mot att denna del av den praktiska prästupbildningen ligger kvar inom högskolan då kursen är av intresse för andra yrkesgrupper och kan ges ett icke-konfessionellt innehåll. Finansieringen av kursen kan ske genom de medel som frigörs vid de teologiska institutionerna till följd av att kostnaderna för de praktisk-teologiska övningskurserna i fortsättningen inte kommer att belasta sektorsanslaget för kultur- och informationsyrken. Ämbetet avser att behandla hithörande frågor i sin anslagsframställning för budgetåret 1980/81.

Svenska kyrkans utbildningsnämnd erinrar om att nämnden i yttrande över tidigare betänkanden rörande prästernas praktiska utbildning anslutit sig till uppfattningen att huvudmannaskapet för denna utbildning bör läggas på nämnden. Nämnden bekräftar att den är beredd att överta detta huvudmannaskap och tillstyrker förslaget i dess huvuddrag. Nämnden ansluter sig till den föreslagna tidsplanen men vill inte binda sig vid dess detaljer. Nämnden anser det möjligt att planera verksamheten så att en ny praktisk prästupbildning kan starta den 1 september 1980. Nämnden är beredd att se över sin organisation så att den bättre svarar mot de krav som den nya funktionen ställer. Frågan om hur dessa krav skall kunna tillgodoses hålls emellertid öppen. För att kunna klara de åtaganden som huvudmannaskapet medför har nämnden beslutat att fr. o. m. den 1 juli 1979 tillsätta dels en tjänst som verkställande sekreterare, dels en halv kontoristtjänst. En förutsättning för att tjänsterna skall komma till stånd är att medel anslås för ändamålet. Om lokala organisationskommittéer skall kunna tillsättas i Uppsala och Lund i april 1979 behöver den verkställande sekreteraren tillträda sin tjänst åtminstone på halvtid den 1 april 1979.

Nämnden finner beräkningen av lärarbehovet någorlunda rimlig. Den understryker emellertid att dimensioneringen av antalet lärartjänster och timlärarinsatser måste bli beroende av nämndens arbete med utbildningens uppläggning och innehåll. Frågan om fördelningen av tjänsterna mellan Uppsala och Lund bör enligt nämnden hållas öppen. Man bör vidare överväga att ha ett mindre antal timarvoderade lärare och öka antalet hel- och deltidsanställda. Innan tjänsterna kan utlysas måste frågan om rätt till tjänstledighet från prästtjänst (eller motsvarande) för att uppehålla lärartjänst vara löst. Vidare anser nämnden att treårsförordnande är väl kort och att förordnande bör kunna förlängas, dock till högst nio år. Medelsbehovet för budgetåret 1979/80 bör enligt nämnden räknas upp till 900 000 kr. Till detta

kommer nämndens egna kostnader för arbetslokal, kontors- och personal-service. Beträffande kostnaderna för budgetåret 1980/81 framhåller nämnden att underlaget för kostnadsberäkningarna på många punkter är osäkert. Kostnaderna för timplärare, handledararvoden och hyror är enligt nämnden sannolikt upptagna med för låga belopp.

Föredraganden

En reformering av den praktiska prästutbildningen har länge ansetts angelägen. På grund av att det rått delade meningar om hur en ny utbildning skall organiseras och vem som skall bära kostnaderna har tidigare utredningar i frågan inte lett till något beslut. Svenska kyrkan önskar emellertid överta ansvaret för den praktiska prästutbildningen från universiteten. 1975 års kyrkomöte har anhållit att en sådan omläggning av den praktiska prästutbildningen i huvudsaklig överensstämmelse med ett tidigare framlagt utredningsförslag snarast skall ske (mot. 1975:7, 1TU 1975:11, kskr 1975:34).

Praktisk prästutbildning meddelas nu vid universiteten i Uppsala och Lund i form av en praktisk-teologisk påbyggnadslinje om 20 poäng (en termin). Enligt det utredningsförslag, som nu har lagts fram på uppdrag av ärkebiskopen, skall svenska kyrkan själv ha huvudansvaret för den praktiska prästutbildningen. Utbildningen förlängs till 40 veckor (två terminer), varav 10 för en kurs i Människosyn och människovård inom högskolan. I övrigt skall utbildningen meddelas i svenska kyrkans egen regi och förläggas till två pastoralinstitut, ett i Uppsala och ett i Lund.

Den första terminen föreslås förutom kursen i Människosyn och människovård omfatta ett introduktionsblock och ett socialt orienteringsblock. Den andra terminen innehåller i huvudsak undervisning i homiletik (predikokonst), kateketik (religionspedagogik) och själavård samt praktiktjänstgöring.

Jag har, efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet, inte något att erinra mot den föreslagna omläggningen av den praktiska prästutbildningen. Det är enligt min mening naturligt att de konfessionellt inriktade delarna i en praktisk-teologisk utbildning anordnas av vederbörande trosamfund. Den föreslagna kursen i Människosyn och människovård är av mer allmänt intresse och bör därför ligga inom högskolan. Universitets- och högskoleämbetet bör få i uppdrag att planera en sådan kurs, som bör kunna tillgodose behov även hos andra yrkesgrupper än präster. I övrigt bör svenska kyrkan ha ansvaret för den praktiska prästutbildningen. Utbildningen bör samordnas med utbildning för andra personalkategorier inom svenska kyrkan.

Det framlagda förslaget bygger i fråga om utbildningens uppläggning och innehåll på tidigare utredningsförslag och de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen av dessa. Jag har inte något att invända mot att

utbildningen får det huvudsakliga innehåll som har föreslagits.

För tillträde till den praktisk-teologiska utbildningen krävs f. n. två månaders kyrklig eller social tjänst. Det är enligt min mening värdefullt om en präst har erfarenhet inte bara från kyrkligt arbete utan också från arbetslivet i övrigt. Han eller hon kan annars bli främmande för samhället utanför kyrkan och få svårt att förstå hur andra människor tänker och reagerar. I det fortsatta arbetet med den närmare utformningen av den nya utbildningen får övervägas om ytterligare krav på arbetslivserfarenhet utöver kravet på två månaders kyrklig eller social tjänst bör ställas upp.

Enligt utredningsförslaget skall svenska kyrkans utbildningsnämnd bli huvudman för den nya utbildningen. Även jag anser att starka skäl talar för att utbildningsnämnden övertar huvudansvaret för den praktiska utbildningen. Denna bör nämligen i så stor utsträckning som möjligt samordnas med utbildning för andra personalkategorier inom svenska kyrkan. Utbildningsnämnden är ett på frivillig väg av kyrkliga organisationer bildat samarbetsorgan för bl. a. utbildningsfrågor. Nämndens ställning och sammansättning bör enligt min mening ses över, innan man kan slutligt bedöma om det är lämpligt att nämnden blir huvudman för den nya utbildningen. Vidare bör, som framgår av utredningsförslaget, övervägas hur de studerande och personalorganisationerna kan bli representerade i nämnden.

Jag förordar att riksdagen nu får ta principiell ställning till en ny ordning för den praktiska prästutbildningen enligt de riktlinjer som jag har angett. Som framgår av vad jag har anfört i det föregående behövs visst ytterligare utredningsarbete beträffande utbildningens administration. Om riksdagen inte har något att erinra mot vad jag nu har anfört, ämnar jag föreslå regeringen att utbildningsnämnden får i uppdrag att vidareutveckla utredningsförslaget i de hänseenden som jag har angett och i övrigt förbereda den nya utbildningen. Med hänsyn till att behovet att reformera den praktiska prästutbildningen framstår som angeläget förutsätter jag att den kompletterande översynen sker så snabbt att förslag om utbildningens administration kan ligga till grund för beslut av nästa riksmöte om den framtida finansieringen av utbildningen.

Den nya utbildningen bör i enlighet med utredningsförslaget starta redan budgetåret 1980/81. För budgetåret 1979/80 bör utbildningsnämnden för förberedelseåtgärder få disponera högst 900 000 kr. ur kyrkofonden.

Enligt utredningsförslaget skall vid varje pastoralinstitut finnas minst tre heltidsanställda lärare samt timplärare. Jag har inte något att erinra mot denna preliminära uppskattning av lärarbehovet. En säker bedömning av lärarbehovet kan emellertid inte göras, innan ett mera detaljerat förslag angående utbildningens uppläggning och innehåll har utarbetats.

De totala årliga kostnaderna för utbildningen vid pastoralinstituten kan beräknas uppgå till ca 2,5 milj. kr i nuvarande kostnadsläge. För att tjänsterna vid pastoralinstituten skall kunna tillträdas före övergången till den nya

utbildningen bör regeringen bemyndigas att besluta om bidrag t. v. ur kyrkofonden för högst sex lärartjänster och två biträdestjänster vid pastoralinstituten.

Jag vill i detta sammanhang något beröra bestämmelserna om prästexamen. Enligt förordningen (1884:13 s. 1) angående förändrade bestämmelser om prästexamen skall den som vill inträda i prästämbetet avlägga prästexamen inför biskopen och domkapitlet. Närmare bestämmelser finns i stadgan (1884:13 s. 2) angående prästexamen. Stadgans bestämmelser om behörighet att avlägga prästexamen anknyter till äldre föreskrifter om teologiska examina. Prästexamen skall enligt stadgan avläggas i fyra angivna ämnen och i dessa ämnen skall avges betyg efter en sexgradig skala. Dessa ämnen ingår inte i studieordningen för den religionsvetenskapliga linjen inom den grundläggande högskoleutbildningen. Bestämmelserna i stadgan är alltså inte anpassade efter den nuvarande högskoleutbildningen. Detta medför stora tillämpningssvårigheter. Prästkandidaternas skiftande studiebakgrund gör det svårt att tillämpa bestämmelserna om betygssättning. Jag ämnar därför – på grundval av ett förslag från ärkebiskopen – föreslå regeringen att stadgan anpassas efter de ändrade förhållandena. Det är alltså inte fråga om några ändringar av principiell karaktär. När erfarenheter har vunnits av den nya ordningen i fråga om den praktiska prästutbildningen, kan det finnas anledning att överväga om det är motiverat att behålla kravet på prästexamen.

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de av mig förordade riktlinjerna för en ny praktisk prästutbildning fr. o. m. den 1 juli 1980,
2. medge att ur kyrkofonden får bestridas kostnader för praktisk prästutbildning enligt vad jag har förordat.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.